

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

СКНАРІНА ОЛЕНА ЮРІЇВНА

УДК 821.161.2 – 94.09 “199”

**ОСОБИСТІСНЕ І ДОКУМЕНТАЛЬНЕ В МЕМУАРНІЙ І
БІОГРАФІЧНІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ КІНЦЯ ХХ СТ.)**

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України (м. Луганськ).

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Галич Олександр Андрійович,
 Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка,
 завідувач кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Оляндер Луїза Костянтинівна,
 Волинський державний університет імені Лесі Українки,
 професор кафедри слов'янської філології;

кандидат філологічних наук, доцент
Денисюк Надія Романівна,
 Тернопільський державний технічний університет імені І. Пулюя,
 доцент кафедри іноземних мов.

Провідна установа: Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
 кафедра теорії літератури і компаративістики,
 Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Захист відбудеться “17” березня 2007 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий “___” лютого 2007 р.

Учений секретар
 спеціалізованої вченої ради

В.Л.Гижий

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Стан української новітньої літератури засвідчує, що стійкі вагомні позиції в ній посідає документалістика. Україна і світ вступили в третє тисячоліття, і переломна доба, в якій нам довелося жити, є однією з визначальних причин злету літератури non fiction. Розквіт документалістики викликаний також ситуацією долання духовного застою, тривалої неправди й викривлень історії. Вийти на ці проблеми можна лише сьогодні, у часи національного відродження. Крім відзначених історичних, існують причини внутрішньолітературні. Оскільки оновлення літературного процесу є безперервним, розквіт документалістики зумовлений також пошуком нових форм у літературі, засвоєнням досягнень західних письменників.

Дослідження проблем літератури non fiction у контексті сьогодення набуває важливого значення. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. заповнили мемуари й біографії, записки й роздуми. Спогади виходять окремими книжками, друкуються в періодичних виданнях. У журналах навіть з'явилися нові рубрики: “Спогади”, “Сторінка спогадів”, “Щоденник письменника. Мемуари ХХ століття”, “Щоденники. Спогади. Доли”. У традиційних щорічних анкетах на сторінках журналу “Слово і час” кращими книжками останніх років названо саме зразки документально-художньої прози (мемуари І.Жиленко, В.Дрозда, А.Дімарова, Р.Іванчука, Ю.Шевельова, Л.Крушельницької). Про вагоме місце документалістики в сучасному літературному процесі свідчить і регулярна організація всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій, де з'ясовуються теоретичні й історико-літературні проблеми документалістики та її напрямків (Рівне – 1996, Луганськ – 2001; 2003; 2005).

Сучасний літературний дискурс засвідчує поширення документальних тенденцій у світових масштабах. Про розквіт документалістики в зарубіжних країнах зазначають П.Вайль, Ж.Неф, Т.Чеснокова, С.Бересь, С.Шерлаїмова, Л.Скородумова. Стрімкий зріст літератури non fiction визнають і науковці близького зарубіжжя: Л.Лазарєв, Н.Іванова, О.Чудаков (Росія); І.Шавлякова (Білорусь).

Отже, **актуальність теми** дисертації обумовлюється насамперед зростаючою зацікавленістю творами документально-художньої прози, недостатнім науковим висвітленням і обґрунтуванням проблем документалістики. Існує нагальна потреба дослідити визначальні риси літератури non fiction, зокрема документальну доміную та особистісний чинник, що лежать в основі діалектики суб'єктивного й об'єктивного в мемуарній і біографічній прозі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження відповідає тенденціям сучасного розвитку вузівської науки в Україні, входить до кола науково-дослідних робіт, над якими працює кафедра української літератури Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (“Актуальні проблеми літературознавства”), та

відповідає державній темі університету (“Національна культура у філологічних дискурсах різних типів” № 0101U001371). Тема дисертації ухвалена на засіданні бюро наукової ради НАН України з проблеми “Класична спадщина та сучасна художня література” при Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка 26 червня 2001 року.

Мета дисертаційної роботи полягає у вивченні специфіки мемуарної і біографічної прози, з’ясуванні співвідношення та руху особистісного й документального у творах-спогадах і творах-біографіях.

У зв’язку з визначеною загальною метою в роботі вирішуються такі **завдання**:

- окреслити об’єкт дослідження, виклавши розуміння природи та сутності документально-художньої літератури;
- проаналізувати наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних літературознавців у галузі дослідження документалістики;
- означити теоретичну модель документально-художнього твору;
- окреслити сутність понять “суб’єктивне” і “об’єктивне” у філософському аспекті;
- дослідити особистісне начало як визначальну рису документалістики;
- встановити шляхи реалізації особистісного чинника в мемуарних і біографічних творах;
- обґрунтувати оповідну манеру в документально-художній прозі;
- з’ясувати особливості хронотопу в літературі non fiction;
- виявити ліризацію оповіді в мемуарах і художніх життєписах;
- з’ясувати відмінні параметри суб’єктивного чинника у творах-спогадах і творах-біографіях.

Об’єктом дослідження є мемуарні й біографічні твори українських письменників кінця ХХ ст.: “Центрально-східна ревізія” Ю.Андруховича, “Спогади про мого батька Бориса Антоненка-Давидовича” Я.Голуб, “Соло для дівочого голосу” Г.Гордасевич, “Прожити й розповісти: Повість про сімдесят літ” А.Дімарова, “Вольтер” В.Коптілова, “Довга дорога вночі” М.Красуцького, “Десять днів на дні мого серця” В.Лопати, “Дійство у п’ятому вимірі” Б.Певного, “Моя сестра Марія” В.Сокола, “Суд” Г.Штоня та ін. Для аналізу обрано твори різного рівня художньої вартості, що дасть змогу зробити більш об’єктивні й виважені висновки.

Предметом безпосереднього вивчення є співвідношення особистісного і документального в сучасних творах-спогадах і творах-біографіях.

Методи й методологічно-теоретична основа дослідження. Вагоме місце в дисертації посів герменевтичний метод, зокрема концепції світоглядних передумов появи тексту та його суб’єктивного сприйняття (М.Гайдеггер, Г.-Г.Гадамер, П.Рікер). З огляду на наявну в документалістиці “концепцію адресата”, застосовано методологію рецептивної естетики (В.Ізер, Г.-Р.Яусс). Використано досягнення феноменологів (Е.Гуссерль, Р.Інгарден); залучені принципи психоаналізу (К.-Г.Юнг); беруться до уваги концепції наратологів (Ж.Женетт, С.Лансер, В.Шмід).

Відправною базою в дослідженні є праці, присвячені актуальним проблемам сучасного літературознавства (Р.Гром'як, О.Галич), питанням становлення “нової” художньої біографії, еволюції української та світової біографіки, особливостям сучасних художніх життєписів (Л.Стречі, Андре Моруа, Д.Стауффер, І.Стоун, І.Ходорківський, О.Галич, О.Зарицький, Б.Мельничук, І.Братусь). Суттєвим підґрунтям стали розвідки про формування та еволюцію мемуарів, природу художнього мислення в мемуаротворчості, жанрові особливості мемуаристики (Б.Нойманн, Ф.Лежен, В.Спенджімен, Л.Гінзбург, І.Шайтанов, А.Тартаковський, Л.Гаранін, О.Галич, В.Здоровега, Л.Оляндер).

У дисертації використані історико-генетичний, порівняльно-типологічний, біографічний та естетичний методи літературознавчого аналізу. Застосовано загальнонаукові методи добору та систематизації матеріалу; методи аналізу, синтезу, спостереження; метод системно-цілісного аналізу художнього тексту, індуктивно-дедуктивного підходу в семантичному осмисленні змісту творів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в спробі дослідити мемуарну і біографічну творчість як складний процес, що перебуває в постійному русі й розвитку. Введено поняття “документальної домінанти”, наявність якої, у свою чергу, не суперечить особистісному чиннику в літературі non fiction. Витлумачено особистісне начало як визначальну рису української документально-художньої прози. На прикладі малодосліджених творів кінця минулого століття подано авторський аналіз шляхів реалізації особистісного начала в спогадах і життєписах, з'ясовано спільні й відмінні риси в схемі суб'єктивації в мемуаристиці і художній біографії, виявлено градацію суб'єктивного чинника в документально-художній прозі. Ці положення становлять собою **особистий внесок здобувача**.

Теоретичне і практичне значення. Результати дослідження мають наукове та практичне значення для осмислення сучасного літературного процесу. Робота є внеском у розкриття актуальних питань сучасного літературознавства, встановлює суттєві ознаки документально-художньої прози, з'ясовує співвідношення особистісного і документального в мемуарних та біографічних творах. Практичне значення дисертації визначається тим, що її результати доповнюють інформацію про стан і розвиток сучасної документалістики. Основні положення й висновки можуть бути застосовані при підготовці вузівських курсів лекцій з теорії літератури, спецкурсів та спецсемініарів; у подальшій розробці літературознавчих проблем на обрану тему, у створенні наукових робіт у галузі документалістики, проведенні наукових конференцій.

Апробація результатів дослідження здійснювалась під час обговорення на засіданнях кафедри української літератури Луганського національного педагогічного університету, виступів на щорічних наукових читаннях “Дні науки” цього університету (2001 – 2006 рр.); на Міжнародних наукових конференціях “Документалістика на зламі тисячоліть: проблеми теорії та історії”

(Луганськ, 2001, 2005); Міжнародних та Всеукраїнських наукових конференціях “Слобожанщина: літературний вимір” (Луганськ, 2003, 2004, 2005, 2006); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Українська література: стан вивчення в сучасній школі, проблеми, перспективи” (Луганськ, 2004); Всеукраїнській науковій конференції “Література та літературознавство: історія і сучасність” (Житомир, 2004); III Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Українська література в контексті світової” (Одеса, 2004); V Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Українська література: духовність і ментальність” (Кривий Ріг, 2005).

Публікації. На тему дисертаційного дослідження зроблено 15 наукових публікацій, 8 з яких – у фахових виданнях, ліцензованих ВАК України.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів та списку використаних джерел (що містить 286 позицій). Загальний обсяг роботи становить 212 сторінок, із яких 188 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, окреслено мету, основні завдання, об’єкт і предмет, методи й методологічну основу дослідження, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, а також подано інформацію про апробацію роботи та публікації результатів дослідження.

У **першому розділі** дисертації “Документально-художня проза як об’єкт наукових досліджень” висвітлено процес наукового вивчення та формування теоретичних уявлень про документально-художню творчість.

Підрозділ 1.1. “Здобутки вітчизняних і зарубіжних науковців” містить систематизацію теоретичних та історико-літературних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі документалістики. Друга половина ХХ ст. позначилась активізацією творчих пошуків українських митців у напрямку документально-художньої літератури, потребою теоретичного осмислення літератури non fiction. Першими спробами літературно-критичного огляду української документалістики вітчизняними дослідниками стали праці І.Ходорківського (1963; 1985) та Л.Бойка (1978). На порозі ХХІ ст. документалістика посіла помітне місце в літературному процесі, стала предметом загального читацького інтересу, об’єктом пильної уваги науковців.

Дослідникам цікаві як загальні проблеми документалістики (праці Д.Стауффера, П.Кендалла, Б.Ноймана, П.Палієвського, Л.Гінзбург, І.Янської, В.Кардіна, О.Галича), так і окремі її напрямки. Зокрема, чимало питань викликає природа біографічної літератури: диференціація біографічних та історичних творів (О.Галич, Ю.Загоруйко, І.Братусь); співвідношення факту і вимислу в

життєписах (Андре Моруа, Д.Стауффер, І.Стоун, І.Ходорківський, Б.Мельничук); становлення жанрів художньої біографіки (Дж.Гарреті, Д.Мерріл, Б.Мельничук, І.Данильченко, І.Акіншина); своєрідність хронотопу біографічних творів (О.Зарицький, О.Дацюк).

Активний інтерес викликає й мемуаристика: витоки її формування (В.Спенджімен, Л.Гаранін); особливості відтворення документального образу (П.Палієвський, Л.Гінзбург, Л.Гаранін); своєрідність поезики мемуарних творів (Б.Нойман, Ф.Лежен, О.Галич, Л.Оляндер). Інтенсивним є й дослідження окремих мемуарних жанрів: літературного портрета (В.Барахов, І.Василенко); щоденника (Н.Банк, В.Здоровега, Д.Затонський); записної книжки (Н.Банк); есе (В.Здоровега); епістолярію (Л.Вашків, В.Кузьменко, М.Коцюбинська, Л.Курило); “жанру голосів” (Н.Ігнатів).

Попри значну кількість теоретичних та літературно-критичних праць з документалістики, природа мемуарів та художньої біографії вивчена недостатньо. Деякі науковці відносять документалістику до історичної науки. Зокрема А.Тартаковський розглядає мемуари в культурно-історичному контексті. Питань наукової біографіки торкаються у своїх дослідженнях О.Валевський, І.Лосієвський, В.Чишко; у зарубіжному літературознавстві – Г.Ніколсон, Т.Хенкінс, Ф.Феррароті. Концепції цих дослідників тяжіють до витлумачення наукових життєписів, констатують належність їх історичній літературі. Художня ж біографіка передбачає поєднання наукового дослідження й художнього домислу (О.Галич). Останній принцип став фундаментальним у роботі, оскільки він однаковою мірою стосується біографічного і мемуарного письма, адже саме творчий підхід до документальної оповіді є специфікою літератури non fiction.

Науковці визнають подвійну сутність “літератури факту”: з одного боку, документ є неодмінною ознакою таких творів, становить їх домінанту; з іншого – важливого значення набуває авторське висвітлення цього документа, суб’єктивне начало. Особистісний чинник неодноразово привертав увагу дослідників. Деяких аспектів цього питання торкнулися у своїх монографіях Д.Стауффер, Л.Гінзбург, І.Шайтанов, А.Тартаковський, С.Залигін, О.Галич, В.Барахов, В.Кардін, І.Янська, Л.Гаранін. Проте ґрунтовних досліджень з даної проблеми немає. Тому існує нагальна потреба дослідити два протилежні полюси літератури non fiction – документальність і особистісний чинник та з’ясувати їх співвідношення в мемуарних і біографічних творах.

У підрозділі 1.2. “Методологія дослідження” подано теоретично-методологічну базу, що лягла в основу дисертації. У процесі роботи застосовані феноменологічні принципи Е.Гуссерля, Р.Інгардена, зокрема концепція суб’єктивності як незмінного центру людського пізнання, трактування літературного твору як інтенційного об’єкту; а також представників Женевської школи (Ж.Пуле, Ж.-П.Рішар, Ж.Старобінський), які зосереджували увагу на онтології літературного твору, на дослідженні взаємозв’язку між уявою автора та світом, зображеним у тексті.

Оскільки мемуаристика і біографіка становлять собою галузі словесності, які, по суті, є

пізнанням суб'єкта мовлення та його знань і досвіду (відповідно – і предмета мовлення), а отже, зосереджені на розумінні та інтерпретації тексту, вагоме місце в дисертації посів герменевтичний метод, зокрема концепції світоглядних передумов появи тексту та його суб'єктивного сприйняття (М.Гайдеггер, Г.-Г.Гадамер, П.Рікер).

З огляду на наявну в мемуаристиці й біографіці “концепцію адресата”, застосовано методологію рецептивної естетики (Г.-Р.Яусс, В.Ізер), згідно з якою першочергове значення має енергія впливу автора на читача, та активна роль останнього в процесі пізнання й реалізації літературного тексту.

Враховуючи природу художнього мислення в мемуаротворчості, що передбачає змалювання внутрішнього життя особистості як важливого моменту образу світу, у процесі роботи залучені принципи психологізму в літературі, зокрема психоаналітична концепція архетипів К.-Г.Юнга, найважливіший архетип у якого – це “я”, визначальний для шляху нашого утвердження у світі.

Під час аналізу поетики документально-художньої прози, зокрема оповідної манери, притаманної творам-спогадам і творам-біографіям, в дисертації беруться до уваги принципи наратології (В.Шмід, Ж.Женетт, С.Лансер).

Для поглиблення теоретичних засад залучаються філософські джерела, які розкривають сутність необхідних понять, зокрема тлумачення “суб'єктивного / об'єктивного” в історії філософської думки.

У **другому розділі** дисертації **“Особистісне і документальне у філософському та літературознавчому аспектах”** висвітлено сутність співвідношення суб'єктивного і об'єктивного в літературі й філософії. У *підрозділі 2.1. “Мемуарна і біографічна проза як відгалуження літератури non fiction”* викладено розуміння природи документально-художньої літератури та мемуарів і художньої біографії як її напрямків; означено теоретичну модель документально-художнього твору.

У роботі висвітлено трактування поняття документалістики дослідниками та її визначення в літературознавчих словниках і енциклопедіях; подано власне тезисне визначення художньої біографії (творче осмислення життєвого шляху конкретної історичної постаті) та мемуарів (художнє відтворення пережитого і побаченого).

Акцентовано на понятті “жанр” як “виді змістовної форми, яка зумовлює цілісність літературного твору, що визначається єдністю теми, композиції та мовленнєвого стилю”.¹ Питання жанру завжди викликало полеміку, тим більше дискусійним воно є у сфері документалістики. Деякі дослідники вважають окремим жанром автобіографію (Т.Марахова), мемуари (Л.Гаранін, В.Здоровега), художній життєпис (Я.Кумок). На прикладах досліджуваних творів у дисертації доведено, що і мемуари, і художня біографія – це наджанрові категорії, кожна з яких має

¹ Іванюк Б. Жанр // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – С. 197.

розгалужену жанрову систему: автобіографічні повісті “Деся на дні мого серця” В.Лопати та “Соло для дівочого голосу” Г.Гордасевич; мемуарне есе “Центрально-східна ревізія” Ю.Андруховича; мемуарні повісті “Спогади про мого батька Бориса Антоненка-Давидовича” Я.Голуб та “Прожити й розповісти” А.Дімарова; літературний портрет “Моя сестра Марія” В.Сокола; біографічна повість “Дійство у п’ятому вимірі” Б.Певного; біографічний роман “Довга дорога вночі” М.Красуцького. Новітня документалістика засвідчує появу нових жанрових утворень та гібридизацію існуючих жанрів (апокрифічна біографічна повість “Суд” Г.Штоня, повість-есе “Вольтер” В.Коптілова).

Сучасний стан літератури non fiction дає змогу окреслити теоретичну модель документально-художнього твору: 1) введено поняття “документальної домінанти” (під якою розуміємо відтворення атмосфери доби, відповідність зображуваного реальним подіям і документальним фактам; для біографіки ще додається обов’язкова наявність реальної історичної постаті); 2) ретроспективність (у біографіці автора життєпису та його героя переважно віддаляє значна часова дистанція, найчастіше об’єкт і суб’єкт оповіді особисто не знайомі²; у мемуаристиці можуть бути зображені й сучасні події, проте час їх здійснення має бути в минулому); 3) подвійне бачення подій (здебільшого для мемуаристики); 4) існування різних часових вимірів та асоціативність мислення (неусвідомлений процес – у мемуаристиці, цілком усвідомлений – у біографіці); 5) концептуальність (кожний документально-художній твір відображає певну авторську концепцію буття); 6) зв’язок науки й мистецтва (і мемуарист, і біограф використовують два підходи до реалізації свого задуму – дослідницький та естетичний); 7) особистісний чинник (будуть це спогади про власне життя і сучасників (мемуаристика) чи оповідь про славетну історичну постать (біографіка), – реципієнту пропонується авторське бачення, індивідуальне, неповторне).

У підрозділі 2.2 “Поняття “суб’єктивного – об’єктивного” в історії філософської думки” окреслено сутність понять “суб’єктивне” і “об’єктивне” у філософському аспекті.

Діалектика особистісного і документального в мемуарній та біографічній прозі фактично зводиться до співвідношення суб’єктивного і об’єктивного. Ці взаємовиключні філософські категорії виступають важливим моментом у пізнавальній і практичній діяльності людини.

Сучасне тлумачення поняття “суб’єкт” бере своє начало від Р.Декарта, який наполягав, що можна піддати сумніву все, окрім існування того, хто сумнівається. Починаючи з XVII ст., поняття “суб’єкт” стало вживатись у сучасному гносеологічному значенні на позначення “психолого-теоретико-пізнавального Я”.

² Ми не беремо до уваги життєписи з мемуарним елементом, коли біограф є сучасником зображуваного героя й особисто знайомий з ним (“Микола Васильович Гоголь: Спроба біографії” П.Куліша, “Король Вольтер” А.Усєєв, “Маргеріт Дюрас” Л.Адлер), оскільки ці твори поєднують в собі принципи мемуарного та біографічного письма і не є показовими для з’ясування відмінних параметрів мемуаристики і біографіки, що поставлено нами за мету.

У результаті хронологічного відтворення філософських концепцій вимальовується наступна картина. У Ф.Бекона й Р.Декарта суб'єктивне начало розглядалось як перешкода, яка затемнює дійсний стан речей. У І.Канта: те, що ми мислимо – об'єктивне, а те, що ми відчуваємо – суб'єктивне. У Г.В.Ф.Гегеля окрема особистість вважалась неістотним моментом, який належало цілком подолати, щоб стати на всесвітньо-історичну точку зору “абсолютного духу”. Для С.К'єркегора, навпаки, істина може бути лише суб'єктивною, він розглядає суб'єктивність як перевагу особистого над всезагальним. А.Шопенгауер розчиняє суб'єкт (особистість) в об'єкті (світовій волі). Таким чином, об'єктивною основою світу вважається воля, а людські уявлення й розум – її наслідками. Л.Фейєрбах став на захист природно-біологічного начала в людині, заперечуючи панування всезагального над одиничним. К.Маркс розширює розуміння суб'єкта, пов'язуючи його з категорією практики. Тому тут суб'єкт виступає як суб'єкт предметно-практичної діяльності, а не самого лише пізнання (Домарксистський матеріалізм тлумачив суб'єкт у дусі психологізму – як ізольованого індивіда, пізнавальні здібності якого мають біологічну природу, і який лише пасивно відображає зовнішню дійсність). Взаємозв'язок між суб'єктом і об'єктом – основне питання феноменології. Зокрема Е.Гуссерль запропонував поняття “трансцендентальної суб'єктивності”, наділив “я” апріорністю щодо реального світу. У герменевтиці це питання знаходить свій розвиток у працях М.Гайдеггера, Г.-Г.Гадамера, П.Рікера. На думку останнього, особистість є найбільш фундаментальним поняттям філософії. Акцент на індивідуальному самовираженні людини властивий і екзистенціалізму (Ж.-П.Сартр, А.Камю, Г.Марсель, Х.Ортега-і-Гассет).

На основі вищесказаного викристалізуються два протилежні підходи до тлумачення взаємозв'язку суб'єктивного і об'єктивного. 1) Вилучення з процесу пізнання суб'єктивного чинника на користь об'єктивному. 2) Абсолютизація активності суб'єкта та вилучення об'єктивних основ пізнання. У чистому вигляді обидва підходи є неправомірними, “золотою серединою” виступає їх поєднання. Останнє зауваження є фундаментальним у нашій роботі з огляду на специфіку документалістики. Адже кожний документально-художній твір обов'язково містить об'єктивну інформацію й суб'єктивне висвітлення цієї інформації автором. Але, варто наголосити, що в документалістиці суб'єктивне і об'єктивне не утворюють опозицію, як то є у філософії. Навпаки, сучасний стан документально-художньої літератури засвідчує органічне поєднання суб'єктивного і об'єктивного підходів у висвітленні минулого.

У підрозділі 2.3. *“Особистісне начало як визначальна риса документалістики”* окреслено механізм виникнення особистісного чинника в літературі non fiction. Будь-який акт творчості неможливий без визначальної участі в ньому творця-особистості. Найбільшою мірою це зауваження стосується документально-художньої прози, де найповніше розкривається ставлення

автора до того, що він особисто бачив і пережив (мемуаристика), сприйняв і усвідомив (біографіка) і що, прагнучи до об'єктивної істини, суб'єктивно оцінив.

Аналіз новітніх мемуарних і біографічних творів засвідчує: причинами виникнення особистісного чинника в документально-художній прозі є індивідуальна свідомість митця, особливості його пам'яті (переважно для мемуаристики) та часова дистанція.

Який би мемуарний чи біографічний твір ми не взяли, до якого б жанрового різновиду він би не належав, особистість автора завжди виступає визначальним чинником його структури. Проте, на основі проаналізованих зразків мемуаристики й художньої біографіки, бачимо, що є всі підстави виявити відмінності в співвідношенні особистісного й фактичного у творах-спогадах і творах-біографіях. У біографіці, на відміну від мемуаристики, немає подвійного бачення подій; відсутня неусвідомлена асоціативність мислення, а наявність різних часових вимірів є нічим іншим, як втіленням авторського задуму; особливості пам'яті автора біографічного твору мають загальне значення й не відіграють такої суттєвої ролі, як у мемуаристиці; часова дистанція між зображеними подіями та моментом написання біографічного твору не впливає на особистісний чинник, натомість у мемуаристиці часова відстань функціонально важлива. Отже, бачимо, що в мемуариста більше підстав для суб'єктивного висвітлення подій, аніж у біографа. Автор мемуарного твору пише про власне життя і свою добу, зображує пережите особисто і побачене на власні очі, внаслідок цього в нього більше причин для впевненості в собі, у своїх позиціях. А це – вихідний пункт суб'єктивності.

У **третьому розділі** дисертації **“Поетика документально-художньої прози як системотворчий чинник суб'єктивного і об'єктивного”** зосереджено увагу на тих компонентах поетики, які яскраво демонструють реалізацію особистісного чинника в мемуарних і біографічних творах, зокрема специфічній манері викладу матеріалу (оповідна система і фрагментарність композиції); особливостях хронотопу та ліризації оповіді.

У *підрозділі 3.1 “Специфіка оповідної манери в мемуарній і біографічній літературі”* наголошено на спільному й відмінному в манері викладу матеріалу у творах-спогадах і творах-біографіях.

У документально-художній прозі автор (мемуарист чи біограф) має певну оціночну точку зору. Виражається ця авторська позиція, крім усього іншого, і тією наративною системою, яка лягла в основу оповіді, тобто яку автор свідомо обрав. У роботі враховано різні класифікації типів нарацій в сучасному літературознавстві, акцентовано на двочастинній класифікації (В.Шмід, Ж.Женнет, С.Лансер). Проте в основу аналізу оповідної системи мемуарних і біографічних творів покладено концепції вітчизняних науковців. В українському літературознавстві розрізняють два типи адресанта мовлення – “оповідач” і “розповідач”. Розмежування цих понять у наукових колах є неоднозначним, навіть протилежним. У нашій роботі ми відштовхуватимемось від такого

тлумачення: оповідач (рос. *повествователь*) – суб'єкт мовлення, який дистанціюється від героїв епічної фабули, зображує, але не є зображуваним; розповідач (рос. *рассказчик*) – суб'єкт мовлення, який водночас виступає об'єктом зображення, тому характеризується відсутністю дистанції до зображуваного світу.³ З огляду на специфіку документально-художньої прози, важливим є не тільки розрізнення понять оповідача та розповідача, а і їх граматичні форми.⁴ Продуктивною нам видається класифікація літературознавців К.Атарової й Г.Лесскіс, які всі оповідні манери узагальнюють до двох форм: оповідь від першої особи і від третьої.

У результаті аналізу наративних ситуацій у досліджуваних творах доходимо висновку, що в мемуарах оповідь переважно будується у формі від першої особи (твори В.Лопати, Ю.Андруховича, А.Дімарова, В.Сокола, Я.Голуб, Г.Гордасевич; з перелічених авторів лише в останньої зустрічаємо в деяких випадках, переважно кульмінаційних моментах, перехід оповіді від першоособової форми у форму від третьої особи). Розповідач у мемуаристиці належить світу оповідуваних подій і може бути одним з головних персонажів (мемуарні твори) або головним героєм (автобіографічні твори). Система оповіді від першої особи, притаманна творам мемуарної літератури, є суб'єктивною і сприяє відтворенню світу автора, його екзистенційного досвіду. Творам-біографіям здебільшого притаманна об'єктивна третьоособова форма оповіді (“Дійство у п'ятому вимірі” Б.Певного, “Довга дорога вночі” М.Красуцького, “Вольтер” В.Коптілова). Така наративна ситуація викликає в читача враження саморозгортання оповіді, відсутності будь-яких упереджених міркувань.

Ще однією особливістю манери викладу матеріалу в документально-художніх творах є мозаїчність сюжету та фрагментарність композиції. Вище ми розглядали взаємодію асоціативних полів як одну з характерних рис документалістики. На основі асоціативних та причинно-наслідкових зв'язків автор з'єднує, монтує окремі фрагменти в єдине ціле.

Враховуючи класифікації видів монтажу в сучасному літературознавстві (К.Фролова, Л.Оляндер), у роботі досліджено фрагментарність композицій обраних для аналізу мемуарних і біографічних творів та зроблено певні узагальнення. Фрагментарність притаманна однаковою мірою і мемуаристиці, і художній біографіці. Різниця лише в тому, що у творах-спогадах цей процес є неусвідомленою суб'єктивною акцією, притаманною взагалі акту мемуаротворчості, а в художніх біографіях фрагментарність композиції застосовується автором усвідомлено й цілеспрямовано з метою об'єктивного відтворення життя і творчості обраного героя та його доби

³ Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О.Галича. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь, 2005. – С. 142.

⁴ Деякі науковці, зокрема В.Шмід, відхиляють протиставлення граматичних форм як критерій для типології. Однак, у процесі зіставлення оповідної ситуації в мемуаристиці й біографіці, граматична форма наративу виступає одним з відмінних параметрів, а отже, не може залишитись поза увагою дисертантки.

(шляхом зіставлення контрастних сцен, увиразнення важливих епізодів, посилення суттєвих рис і характеристик центральної постаті), тобто є втіленням авторського задуму.

У підрозділі 3.2. “*Особливості хронотопу літератури non fiction*”, враховуючи концепції М.Бахтіна, Б.Кормана, Д.Лихачева та висвітлення проблем хронотопу в працях з документалістики (О.Зарицький, О.Галич, Л.Оляндер, О.Дацюк), проаналізовано спільне й відмінне в просторово-часових відношеннях у мемуарних творах і біографічних.

Не дивлячись на провідний принцип літератури non fiction (документальну домінанту), хронотоп у мемуарних і біографічних творах не повинен сприйматися як пряме безпосереднє відображення реального часу-простору. У документально-художній літературі це відображення носить передовсім концептуальний характер. До реальних подій і явищ автори підходять не просто з констатуючої, а з певної систематизуючої точки зору. Це виявляє їх індивідуальне неповторне бачення зображуваних подій та героїв, що, по суті, і є особистісним началом.

Категорія часу в документально-художній прозі реалізується в кількох вимірах, які по-різному наближені до реального часу, своєрідні за природою та художніми значеннями: конкретно-історичний (об’єктивний); біографічний; суб’єктивний (мемуарний) / розповідний; архетипний / оніричний; внутрішньо-психологічний; культурологічний; реальний; календарний; добовий. Їх взаємодія й переплетення впливають на структуру документально-художнього твору. Усі перелічені часові шари (які у своїй сукупності становлять художній час) невід’ємні від відповідних просторових координат.

Варто наголосити, що і в мемуаристиці, і в біографіці художній простір наділений спільною специфічною ознакою – реальністю, оскільки просторові координати будь-якого зразка документально-художньої прози завжди відповідають справді існуючим топографічним пунктам і невіддільні від подій і дат з життя героя. Тому на перший погляд здається, що тут документальна домінанта цілком усуває ймовірність авторського висвітлення. Проте в композиційній побудові просторових площин автор документально-художнього твору обмежень не має, що й спричинює виявлення суб’єктивного чинника.

У результаті аналізу співіснування документальної домінанти й особистісного начала на хронотопному рівні доходимо таких висновків. Максимально виражена суб’єктивність у мемуарному часовимірі (якщо це мемуаристика) та в розповідному (якщо це біографіка), а також в реальному часі (і в мемуаристиці, і в біографіці), адже саме з позицій реального часу лине оповідь, і отримує своє втілення суб’єктивне авторське начало. Інші ж часові виміри поєднують у собі суб’єктивні та об’єктивні риси, але різною мірою в мемуарах і художніх біографіях.

Для розуміння діалектики особистісного і документального в мемуаристиці та біографіці показовими є відмінні параметри. По-перше, у конкретно-історичному часовимірі мемуарист відтворює власну добу, що дає більше прав на особистісне висвітлення. По-друге, у художніх

життєписах у біографічному, архетипному та психологічному часовимірах автор взагалі не виражений. Отже, на хронотопному рівні в біографіці, порівняно з мемуаристикою, значно зменшено кількість каналів для виведення авторського “я” безпосередньо в структуру твору.

У підрозділі 3.3. *“Ліризація оповіді в документально-художній прозі”* подано порівняльний аналіз ступеня ліризації оповіді в художній біографії і мемуарах. Наприкінці 70-х років минулого століття в дискусії про співвідношення факту й вимислу в літературі вперше було наголошено на наявності ліризму в документальних творах. На сьогодні ми можемо говорити про яскраво виражене ліричне начало в документально-художній прозі: фактичну точність звільнили від зайвої стриманості, достовірність поєднали з емоційністю. Отже, прикметною рисою сучасної української документалістики став високий ступінь ліризації оповіді. Нас ліризація оповіді цікавить перш за все як один із засобів втілення особистісного чинника в мемуаристиці й біографіці.

У пункті 3.3.1. *“Елементи ліризму в українській художній біографіці кінця ХХ століття”* проаналізовано українські життєписи означеного періоду, що дає підстави стверджувати: сучасній українській художній біографії властиві елементи ліризму, які насамперед відчужуються у відтворенні характеру обраного героя. Безпосередньо в текстах ліричне начало знаходить свій вияв у збільшенні психологізації в зображенні героя; художньо-мовленнєвій організації твору (лексико-синонімічні, контекстуально-синонімічні та синтаксичні засоби); використанні фольклорних елементів; застосуванні додаткових джерел (цитати з творів, епістолярій).

У пункті 3.3.2. *“Ліричний пафос сучасної української мемуаристики”* досліджено мемуарні твори кінця минулого століття. Проведений аналіз засвідчує: у мемуарних творах чітко окреслюється ліричний тип емоційного світовідчуття, який відбиває авторське ставлення до зображуваного. Про що б не писав мемуарист, усюди відчувається лірична інтонація. Безпосередньо в тексті вона виражається за допомогою тих же засобів, що й у художніх життєписах (лише в деяких творах, зокрема у Г.Гордасевич і А.Дімарова, наявна ще й іронічна експресія, зумовлена незбігом оцінок оповідача в минулому і теперішньому). Відмінним є інше. Якщо в художніх життєписах ліричний струмінь відчувається переважно у відтворенні характеру, то в мемуаристиці спостерігаємо набагато ширший діапазон: ліризмом позначено і коло відображених у творі життєвих явищ (тема), і перебіг основних подій (фабула), і людські характери та психологічні стани, і сповідувана автором концепція буття (ідея). Отже, ліричність виступає ідейно-емоційним тоном мемуарів, позначаючи всю їх змістову організацію. Тому можна говорити про елементи ліризму в художній біографіці, але ліричний пафос у мемуарах. А оскільки лірична тональність документально-художніх творів пов’язана з точкою зору оповідача, є однією з шляхів реалізації авторського “я”, то можемо стверджувати про значно ширше втілення особистісного чинника в мемуарному творі, порівняно з біографічним.

У **висновках** систематизовані та узагальнені результати роботи. У літературі non fiction об'єктивна реальність (документальна домінанта) має першочергове значення і виступає джерельною базою для кожної окремої індивідуальності. Особистісне начало, у свою чергу, не зашкоджує документалізму і є невід'ємною рисою літератури факту. Вони гармонійно співіснують: з одного боку, документалізм певною мірою регламентує художню майстерність автора, з іншого, документальні факти та образи відображаються автором за законами художньої творчості.

Відмінні параметри в схемі суб'єктивації в мемуарних творах і біографічних, виявлені нами на рівні компонентів поетики, дозволяють говорити про певну градацію особистісного начала в документально-художній літературі.

У творах художньої біографії прояв авторської суб'єктивності проглядається у виборі об'єкту творчості, відборі необхідних джерел, вивченні й висвітленні фактів, композиційній побудові дослідженого матеріалу. Отже, в художній біографії особистісний чинник полягає в авторській інтерпретації обраної історичної постаті. Тому суб'єктивність у художніх життєписах має інтерпретативний характер. Провідними рисами творів, позначених інтерпретативною суб'єктивністю, є: 1) максимальна увага на об'єкті відображення; 2) мінімальне вираження авторського "я"; 3) автор – оповідач (відсутній в оповідуваній історії); 4) домінанта документальних джерел (цілковите на них спирання); 5) поєднання епічних і ліричних елементів. Усі перелічені ознаки притаманні дослідженим у дисертації життєписам ("Дійство у п'ятому вимірі" Б.Певного, "Довга дорога вночі" М.Красуцького, "Вольтер" В.Коптілова, "Суд" Г.Штоня). Серед зазначених біографічних творів виокремлюється останній. Його сповідальна форма передбачає поглиблений самоаналіз, внаслідок чого авторське "я" набуває більш яскравих рис.

У мемуарних творах, на відміну від біографічних, автор виступає оповідачем, бо обов'язково є учасником чи самовидцем зображеного. Отже, увагу зосереджено не тільки на об'єктах оповіді, а й на суб'єкті, тобто оповідачеві (а в автобіографічних творах – лише на оповідачеві). Документальна база тут не відіграє першочергового значення, адже мемуарист може лише частково спиратись на документи, або взагалі на них не спиратись, а цілком покладатись на власну пам'ять (як, наприклад, Г.Гордасевич). Крім того, у мемуаристиці оповідь набуває глибшого оцінювального відтінку (порівняно з біографікою), який може бути імпліцитним чи експліцитним. Таким чином, у мемуаристиці суб'єктивність має не просто інтерпретативний, а тенденційний характер. Визначальними рисами творів, позначених тенденційною суб'єктивністю, є: 1) рівнозначна увага на суб'єкті і об'єктах оповіді; 2) яскраве вираження авторського "я"; 3) автор – розповідач (один з головних персонажів в оповіді); 4) оцінювальний елемент; 5) ліричний пафос. Тенденційну суб'єктивність, у залежності від того, є автор учасником зображуваних подій чи лише свідком, пропонуємо диференціювати на співучасно-тенденційну ("Центрально-східна

ревізія” Ю.Андруховича, “Прожити й розповісти” А.Дімарова, “Спогади про мого батька” Я.Голуб) і споглядально-тенденційну (літературний портрет “Моя сестра Марія” В.Сокола).

Враховуючи, що в автобіографічних творах увагу сфокусовано лише на суб’єкті оповіді, свідомість оповідача максимально оголюється, а авторські інтенції набувають сповідальних рис, виникає потреба виокремити ще один тип особистісного чинника: тенденційно-рефлексивна суб’єктивність, яка притаманна творам автобіографічним (“Деся на дні мого серця” В.Лопати, “Соло для дівочого голосу” Г.Гордасевич). Характерними ознаками мемуарів, позначених тенденційно-рефлексивною суб’єктивністю, є: 1) максимальна увага на суб’єкті оповіді; 2) гіпервираження авторського “я”; 3) автор – розповідач (головний герой оповіді); 4) сповідальний елемент; 5) ліричний пафос.

Отже, особистісний чинник у документально-художній прозі репрезентується градаційною схемою: від інтерпретативної суб’єктивності (у художніх біографіях) через тенденційну суб’єктивність (у мемуарах) до тенденційно-рефлексивної суб’єктивності (в автобіографічних творах). Безперервний розвиток і еволюційний поступ сучасної документально-художньої прози вимагають подальшого критичного і літературознавчого осмислення.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Скаріна О. Постмодернізм як спосіб мистецького вислову // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2002. – № 12. – С. 35 – 40.

2. Скаріна О.Ю. Хронотоп і його функція у розвитку сюжету // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2004. – № 15. – С. 119 – 121.

3. Скаріна О. Література non fiction на порозі ХХІ століття: стан і перспективи розвитку // Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць / Упоряд. М.Х.Гуменний. – К.: “Твім інтер”, 2004. – Вип.17. – С. 251 – 256.

4. Скаріна О. Постать Бориса Антоненка-Давидовича в мемуарній літературі кінця ХХ століття // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2004. – № 7. – С. 217 – 224.

5. Скаріна О. Художній часопростір як системотворчий чинник суб’єктивного і об’єктивного // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. – № 1. – С. 187 – 193.

6. Скаріна О. Ліризм як елемент кордоцентризму в українській мемуаристиці кінця ХХ століття // Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць. – Вип. 21. – Ч. 2: Питання менталітету в українській літературі / Редкол.: А.В.Козлов (відп. ред.) та ін. – К.: Акцент, 2005. – С. 578 – 586.

7. Скаріна О. Суб'єктивність документально-художньої прози (“Соло для дівочого голосу” Галини Гордасевич) // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – № 1. – С. 184 – 190.

8. Скаріна О.Ю. Документальна домінанта в мемуарній і біографічній прозі кінця ХХ століття // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – № 10. – С. 201 – 207.

9. Скаріна О.Ю. Ступінь фактичної достовірності // Документалістика на зламі тисячоліть: проблеми теорії та історії. – Матеріали міжнародної наукової конференції. – Луганськ: Знання, 2001. – С. 177 – 183.

10. Скаріна О.Ю. Документалістика як знак доби та матеріал для її осмислення: мемуари в журналі “Бахмутський шлях” // Слобожанщина: літературний вимір: Збірник наукових праць. Вип.І. – Луганськ: Знання, 2003. – С. 37 – 44.

11. Скаріна О.Ю. Його доля і звичайна, і героїчна (сторінками “Повісті про сімдесят літ” Анатолія Дімарова) // Слобожанщина: літературний вимір: Збірник наукових праць. Вип.ІІ. – Луганськ: Знання, 2004. – С. 206 – 215.

12. Скаріна О.Ю. Поліфункціональність документально-художньої прози на уроках української літератури // Українська література: стан вивчення в сучасній школі, проблеми, перспективи. – Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 14 – 15 травня 2004 р. – Луганськ: Знання, 2004. – С. 64 – 71.

13. Скаріна О.Ю. Літературний портрет Марії Сокіл-Рудницької // Освіта Донбасу. – 2005. – № 2. – С. 27 – 33.

14. Скаріна О. Особистісне і фактичне: філософський аспект // Документалістика на порозі ХХІ століття: проблеми теорії та історії: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. 21 жовтня, 2005 р., м. Луганськ. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – С. 44 – 49.

15. Скаріна О.Ю. “Соло для дівочого голосу” Галини Гордасевич: доля особистості в контексті доби // Слобожанщина: літературний вимір: Збірник наукових праць. – Вип. ІV. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 117 – 123.

АНОТАЦІЯ

Скаріна О.Ю. Особистісне і документальне в мемуарній і біографічній прозі (На матеріалі української літератури кінця ХХ ст.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.06 – теорія літератури. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2006.

У дисертації досліджено співвідношення фактичного і особистісного в українській документально-художній прозі кінця ХХ ст. Мемуарна і біографічна література представлені як складний процес, що перебуває в безперервному русі й розвитку.

Посилаючись на історико-теоретичні праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців, автор аналізує малодосліджені українські мемуарні і біографічні твори. Акцентовано увагу на тому, що документально-художній прозі властиве гармонічне поєднання документальної достовірності і особистісного начала.

Досліджено суб'єктивний чинник як невід'ємну рису літератури non fiction. З'ясовано шляхи реалізації особистісного начала безпосередньо в тексті. Виявлено спільні й відмінні параметри суб'єктивності у творах-спогадах і творах-біографіях. Встановлено градацію суб'єктивного чинника в документально-художній прозі.

Ключові слова: документально-художня проза, мемуаристика, біографіка, документальна домінанта, особистісне начало, об'єктивне, суб'єктивне.

АННОТАЦИЯ

Скнарина Е.Ю. Личностное и документальное в мемуарной и биографической прозе (На материале украинской литературы конца ХХ в.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2006.

В диссертации исследовано соотношение фактического и личностного в украинской документально-художественной прозе конца ХХ в. Ссылаясь на теоретические и историко-литературные труды отечественных и зарубежных ученых, автор анализирует малоисследованные украинские мемуарные и биографические произведения В.Лопаты, Ю.Андруховича, Г.Гордасевич, А.Димарова, Я.Голубь, В.Сокола; Б.Певного, М.Красуцкого, Г.Штоня, В.Коптилова.

В первой главе систематизированы историко-теоретические труды отечественных и зарубежных исследователей в области документалистики, представлена теоретико-методологическая база, которая легла в основу диссертации. Большую роль в исследовании имеет герменевтический метод, в частности концепции мировоззренческих предпосылок появления текста и его субъективного восприятия (М.Гайдеггер, Г.-Г.Гадамер, П.Рикер). Учитывая наличие в документалистике “концепции адресата”, применяется методология рецептивной эстетики (В.Изер, Г.-Р.Яусс). Используются достижения феноменологов (Э.Гуссерль, Р.Ингарден); включены принципы психоанализа (К.-Г.Юнг); берутся во внимание концепции нарратологов (Ж.Женетт, С.Лансер, В.Шмид).

Во второй главе изложено понимание сущности документально-художественной литературы, а также мемуаров и художественной биографии как её направлений. Очерчена теоретическая модель документально-художественного произведения, акцентировано внимание на двух противоположных полюсах литературы факта: документальной доминанте и личностном начале. Освещены понятия “субъективного – объективного” в истории философской мысли. На примерах современных украинских мемуарных и биографических произведений исследован личностный фактор как неотъемлемая часть документалистики, выяснены причины его возникновения.

В третьей главе сосредоточено внимание на тех компонентах поэтики, которые ярко демонстрируют реализацию субъективного начала в мемуарных и биографических произведениях. Такими являются специфическая манера изложения материала (система повествования и фрагментарность композиции), особенности хронотопа документальных произведений и лиризм повествования.

В выводах систематизируются результаты исследования соотношения личностного и документального в мемуарных и биографических произведениях. Изложены общие и отличительные параметры в схеме субъективации в мемуарах и биографиях, установлено градацию субъективного фактора в документально-художественной прозе.

Ключевые слова: документально-художественная проза, мемуаристика, биографика, документальная доминанта, личностное начало, объективное, субъективное.

SUMMARY

Sknarina E. Y. Personal and documentary in memoirs and biographical prose (On the materials of the Ukrainian literature on the end of XXth century). – Manuscript.

The thesis for the scholarly degree of Candidate of Philology in specialty 10.01.06 – theory of literature. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. – Ternopil, 2007.

The thesis is dedicated to the investigation of the relations between factual and personal in the Ukrainian documentary prose and belles-lettres of the end of the XXth century. Memoirs and biographical literature are presented as complicated process, which moves and develops constantly.

Referring to historic-theoretical works of native and foreign scientists, the author analyzes little-investigated Ukrainian memoirs and biographical works. The attention is focused on the fact that documentary and belles-lettres literature has such a peculiarity as harmonious combination of documentary trustworthiness and personal beginning.

The subjective factor is explored as the essential part of literature «non fiction». The ways of realization of the personal beginning are set in the text directly. General and peculiar parameters of the

subjective in the works-memoirs and works-biographies are discovered. The scale of subjective factor in documentary-belles-lettres prose is determined.

Key words: documentary-belles-lettres prose, memoirs, biographical literature, documentary dominant, personal beginning, objective, subjective.

Підписано до друку 06.02.2007. Формат 60x90/16.

Друк ризографічний. Умов. друк. арк 0,9. Наклад 100 прим. Зам. № 81.

Видавництво ЛНПУ імені Тараса Шевченка “Альма-матер”,

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011.

Тел./факс (0642) 58-03-20